

Egy mesterkém titkai

Alekszandr Fekliszov nyugdíjas ezredessel az 1990-es évek elején ismerkedtem meg. Alig tudtam leplezni döbbenetemet, amikor a szürke moszkvai ház koszlott folyosójáról beléptem a két parányi szobából álló, olcsó, lestrapált bútorokkal berendezett lakásba. Nem értettem – ma sem értem –, hogyan kerülhetett ilyen nyomorúságos helyzetbe az az ember, aki az 1940-es évek közepén, a New York-i szovjet konzulátus szürke munkatársaként a Moszkvának dolgozó amerikai atomkémek, köztük Julius Rosenberg felső kapcsolata volt. Aki Londonban, kulturális attasé álcájában, megszerezte a készülő angol hidrogénbomba dokumentációját. Aki 1962-ben Fomin álnéven, a washingtoni szovjet követség tanácsosaként, a világot a harmadik világháború szélére sodró karibi rakétaválság napjaiban továbbította Hruscsov titkos szóbeli üzeneteit a Kennedy testvéreknek.

A homo novus

A minden találkozásunk alkalmával erőltetetten mosolygó, hadonászó Fekliszov e három akcióval bevonult a történelembe. Neve most is ott szerepel a hidegháborúról szóló könyvek névmutatójában. Dollármilliárdokat takarított meg a szovjet hadiiparnak, ám öregkorában még a gyógyszereit is csak nehezen tudta megvenni, miközben a hozzá hasonló egykori amerikai mesterkémek előkelő villáik kertjében sütkéreznek, valahol a tengerparton. Az ezredes azonban sohasem látszott csalódottnak. "Nézze, nem vagyok egy nyomulós típus" – magyarázta. – Az Oroszország Hőse kitüntetését sem én jártam ki magamnak, hanem egykori beosztottaim, akik már tábornokok. De én mégiscsak nagy idők szemtanúja lehettem. Beutaztam a fél világot. Találkoztam Roosevelttel, Molotovval, Hruscsovval és G. B. Shawval. Pedig lenről indultam, munkáscsaládból. A fizimiskámon is látszik, hogy nem vagyok sem kifinomult arisztokrata, sem pedig egy James Bond típusú, egyszerre hódítani és ölni képes hérosz. Ha a Gazda, vagyis Sztálin – ezen a ponton halkabb lett, s behúzta nyakát – az 1930-as években nem végezteti ki szinte az összes szovjet hírszerzőt, s engem nem iskoláznak be egy gyorstalpalóra, ahol azzal kezdtünk, hogyan kell viselkedni egy jobb társaságban, akkor egyszerű szovjet mérnökként megyek nyugdíjba."

A "felső kapcsolat"

"Juliusszal éppen azért dolgoztunk olyan eredményesen, mert ő is szegény családból indult. Az előző összekötőjével, aki szovjet bürokrata módján pattogott vele, nem jött ki jól – mesélte Fekliszov. – Egyszer egy New York-i magyar étteremben, a Darumadár fenn az

égen... című nótát hallgatva bevallotta nekem, hogy korántsem pénzért töri magát. Segíteni akarja a szovjet háborús erőfeszítéseket, neki ez a legfontosabb. Ethelnek, a feleségének Rosenberg nem mutatott be, nehogy az asszony bajba kerüljön. Julius nélkül képtelen lettem volna begyűjteni azt a tömérdek információt a tudós ismerőseitől, amelyeket olyan nagyra értékelték Moszkvában." Fekliszov elmondta, hogy a népes szovjet hírszerzőhálózat az Egyesült Államokban három részből tevődött össze. Egykori orosz emigránsokból, az amerikai kommunista párt titkos részlegének tagjaiból és – többnyire európai bevándorló családok második generációhoz tartozó – liberális gondolkodású "társutas" értelmiségiekből, akik gyűlölték Adolf Hitlert, Joszif Sztálin tömeggyilkosságairól azonban nem vettek tudomást. Közülük többen a Fehér Házban, az amerikai külügyben, a hadiipar irányításában és a CIA elődszervezetében, az OSS-ben dolgoztak, vezető beosztásban. "Nem voltak hazaárulók – vitatkozott velem idegesen Fekliszov. – Önként vállalkoztak a Szovjetunió szolgálatára. A közös eszmét szolgálták..."

A nagy titok

A szovjet mesterkém szívesen mesélt nekem arról is, hogyan tette lóvá az őt mindenüvé követő utcai spicliket: "A legjobb FBI-ügynökök az olasz, német és japán származású amerikaiak után loholtak. Rengeteg volt közöttük a kém. Nekünk, szovjet hírszerzőknek a »resztli« jutott csupán, a »tanoncok«. Ráadásul egyik New York-i főnökük a mi emberünk volt." Több ízben videóra is rögzített emlékezésében Fekliszov elmondta, milyen mélyen beépült a szovjet kémhálózat az amerikai társadalomba. "Ott voltunk Los Alamosban, az atombombát előállító laboratóriumokban, valamennyi nemzetiségi közösség tanácskozásán, a vezérkari irodákban. Egyszer ügynököket kellett küldenem egy konspiratív trockista rendezvényre. Amikor a huszonöt fős tanácskozás résztvevőinek listáján már a nyolcadik emberünk is ott volt, a főnökeim leállítottak. Azt mondták, hogy ha ez így folytatódik, akkor magunknak tartjuk a trockista összejövetelt." A tengerentúli szovjet terrorista akciókról azonban Fekliszov semmi szín alatt sem volt hajlandó beszélni. "Ne gyerekeskedjen – intett le –, ez nem tartozik magára. Jobb, ha az ilyesmiről csak szakkönyvekből értesül. Az ember ne cipeljen magával felesleges információt. Különben megjárhatja..." De egyszer váratlanul kitárulkozott. "Tudja, sohasem rendelkeztem a magánéletemmel. A kémiskolában beleszerettem az angoltanárnőmbe, egy finom, parfümillatú, elegáns, arisztokrata hölgybe. Egyszer lefeküdt velem. Évtizedek múlva azonban egy véletlen folytán kiderült, hogy felső utasításra tette. Mindent jelentett rólam..." New York-i küldetése előtt Fekliszovot személyesen fogadta Molotov külügyi népbiztos.

"Megütközött azon, hogy legényember vagyok, ami kockázati tényezőt jelentett – mesélte az agg hírszerző. – Mire kértem Amerikába, a szovjet főkonzul asztalán már ott volt a rejtjeles rádióutasítás, hogy kerítsenek nekem feleséget." Így is történt, mégsem volt boldog. Főleg azután, hogy a Central Parkban megismerkedett egy német származású, törékeny varrólánnyal. "Tüdőbajos volt. Oltalomra szorult. Nem mondhattam meg neki, hogy orosz diplomata vagyok. Kétszer vagy háromszor találkoztunk. Ennyi volt. Néha úgy érzem, egész életemben őt szerettem a legjobban. De ezt csak akkor írhatja meg, ha már bevittek a krematórium kapuján..."

Most tényleg megírhatom. Moszkvából jelentették, hogy Alekszandr Fekliszov 94 éves korában elhunyt.

Megjelent: Magyar Hírlap, 2007. 11. 23.